

Nr 78

Av herr Osvald, om anslag till nybyggnad för växtbiologiska institutionen vid universitetet i Uppsala.

I bil. 22 till årets statsverksproposition äskas bl. a. ett anslag på 1 500 000 kronor till nybyggnad för zoofysiologiska institutionen samt ett på 500 000 kronor för nybyggnad för limnologiska institutionen och ett på 100 000 kronor för förberedande åtgärder för tillbyggnad av institutionen för fysiologisk botanik vid Uppsala universitet. Däremot äskas icke medel till nybyggnad för växtbiologiska institutionen. Sistnämnda institutionsbygge har emellertid såväl av universitetsmyndigheterna som av andra myndigheter och av utredningar betecknats som synnerligen angeläget långt innan någon av de ovan nämnda institutionerna ens varit på tal.

Sålunda erinrade naturvetenskapliga forskningskommittén i sitt år 1945 avgivna betänkande om

1) att växtbiologiska institutionens dåvarande prefekt, prof. R. Sernander, redan 1929 meddelade, att »det står alldeles tydligt, att växtbiologiska institutionen redan tidigt under den kommande tioårsperioden måste utvidgas och skaffa sig nya utrymmen»,

2) att större akademiska konsistoriet i sin 1936 till kungl. byggnadsstyrelsen avlämnade femårsplan för nybyggnader på grundval av en av nuvarande prefekten, professor G. E. Du Rietz, inlämnad utredning upptog »tillbyggnader till den växtbiologiska institutionen» som ett av de »tvenne krav på nybyggnader, som likaledes äro starkt grundade» inom matematisk-naturvetenskapliga sektionen (det andra av de båda kraven var »nybyggnader för meteorologiska institutionen»),

3) att kungl. byggnadsstyrelsen i sin våren 1938 till universitetet avlämnade »Utredning angående byggnadsplan för Uppsala universitet» fastslog, att *växtbiologiska institutionens byggnad* »är så otillräcklig, att anskaffandet av ökat utrymme åt denna institution torde vara en av universitetets mest trängande lokalfrågor».

Naturvetenskapliga forskningskommittén upptog 1945 växtbiologiska institutionens nybyggnad på första platsen inom »grupp 1 för synnerligen angelägna och brådskande fall» och anförde:

Institutionen är synnerligen trångbodd med hänsyn tagen till forskarnas antal och till behoven av utrymme för samlingar och dylikt. Det arbete, som utföres inom denna institution, vilken är den enda i sitt slag inom landet, är av mycket stort värde, och bland annat har ett mycket betydande antal forskare här fått sin utbildning och ett stort antal doktorsavhandlingar presterats. Lokalerna äro nu utnyttjade till bristningsgränsen, och en avsevärd förbättring av arbetsmöjligheterna måste enligt kommitténs mening

med det allra snaraste åstadkommas. Såsom framgår av professor Du Rietz' framställning, har förslag till nybyggnad upptagits i byggnadsstyrelsens grupp 5 och denna förutsatts utförd 1941—42, fastän krigsutbrottet hindrade planernas fullföljande. Sedan dess ha utrymmesförhållandena på institutionen ytterligare försämrats.

Kommittén föreslår därför, att ny byggnad ev. tillbyggnad för växtbiologiska institutionen uppföres i enlighet med byggnadsstyrelsens förslag av 1938 samt att denna nybyggnad så snart som möjligt bringas till utförande. Kostnaderna torde på grund av prisstegringarna nu böra beräknas till cirka 450 000 kronor.

Först efter detta förslag upptog naturvetenskapliga forskningskommittén de nybyggnader för de meteorologiska, kemiska och fysiska institutionerna, som senare skjutits fram före växtbiologiska institutionens nybyggnad och som nu utförts. Och först inom »grupp 2 för sådana fall, som äro att anse som starkt motiverade, men vilka dock böra stå tillbaka för byggnadsönskemålen inom grupp 1» upptog forskningskommittén den nybyggnad för geologisk-mineralogiska och geografiska institutionerna, som senare har skjutits fram före växtbiologiska institutionens nybyggnad och nu bragts till utförande före denna. Någon zoofysiologisk institution nämndes inte alls, icke heller någon limnologisk.

I »1948 års förslag till generalplan för utbyggande av Uppsala universitet utarbetat inom kungl. byggnadsstyrelsen» upptogs »Tillbyggnad av institutionsbyggnaden för växtbiologi», inom vilken under en övergångsperiod utrymme skall beredas jämväl för ämnet limnologi, på 7:e platsen närmast efter »Om- och tillbyggnad av institutionsbyggnaden för fysik» och närmast före »Institutionsbyggnad för mineralogi, geologi och geografi». »Vid uppgörandet av denna förteckning har byggnadsstyrelsen i stort sett följt de uppgifter om angelägenhetsgraden, som kanslersämbetet för rikets universitet lämnat i ett av styrelsen från ämbetet begärt yttrande över en av universitetet år 1946 gjord hemställan till byggnadsstyrelsen om upptagande av utredning rörande vissa byggnadsfrågor.» Matematisk-naturvetenskapliga sektionen hade den 28 april 1949 bestämt sig för samma ordningsföljd.

Samma uppfattning har universitetsmyndigheterna sedermera vid flera tillfällen givit uttryck åt. Sålunda anförde matematisk-naturvetenskapliga sektionen den 7 juni 1950: »Sektionen är livligt medveten om det stora behovet av nybyggnader för båda de anförda institutionskomplexen och har vid upprepade tidigare tillfällen framfört denna uppfattning. Samtidigt har sektionen dock ansett fullbordandet av en ny byggnad för den växtbiologiska institutionen vara angelägnare än nybyggnaden för geografi-geologi.»

Och 1945 års universitetsberedning fann det i sitt år 1951 avgivna betänkande VI (s. 176) »ytterst angeläget, att växtbiologiska institutionens byggnadsfråga, som nu varit brännande i mer än 15 år, snarast får en tillfredsställande lösning i enlighet med byggnadsstyrelsens förslag».

Gång på gång har emellertid andra institutionsbyggen skjutits i förgrunden, fastän matematisk-naturvetenskapliga sektionen vid flera tillfällen upprepat sin här förut återgivna mening. 1956 framlades proposition på

den nybyggnad för zoofysiologiska institutionen, för vilken nu ytterligare 1 500 000 kronor begäres, ehuru denna nybyggnad först år 1954 upptogs i sektionens riksdagspetita och ehuru sektionen i sitt äskande av anslag till denna institution enhälligt uttalat, att »skulle emellertid icke båda anslagen kunna beviljas vid nästkommande års riksdag, finner sektionen att anslaget till nybyggnad för de växtbiologiska och limnologiska institutionerna bör i första hand ifrågakomma». Sedan jag vid 1956 års riksdag motionerat om anslag till nybyggnad även för institutionerna för växtbiologi och limnologi, framhöll statsutskottet i sitt yttrande över motionen, »att starka skäl synas utskottet tala för att jämväl växtbiologiska och limnologiska institutionernas nybyggnadsbehov beaktas och att denna fråga snarast möjligt vinner sin lösning. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på detta spörsmål.» I bil. 29 till statsverkspropositionen 1957 biträdde också departementschefen byggnadsstyrelsens förslag om nybyggnad för växtbiologiska och limnologiska institutionerna, under återopande av byggnadsstyrelsens framhållande av dessa institutioners stora behov av rymligare lokaler, och hemställde om ett anslag på 100 000 kronor till denna nybyggnad, vilket också beviljades av riksdagen. Med anledning härav utarbetade byggnadsstyrelsen under 1957 förslag till lösning av växtbiologiska och limnologiska institutionernas byggnadsfråga, vilket, sedan styrelsen den 27 september anmält ett anslagsbehov härför av 500 000 kronor, den 10 december 1957 överlämnades till Konungen. Den ursprungliga tanke i 1948 års förslag till generalplan, enligt vilken i en ny växtbiologisk institution »under en övergångsperiod utrymme skall beredas jämväl för ämnet limnologi», hade nu förlorat sin aktualitet genom »de väsentligt nya förutsättningar, som inträtt i fråga om det studentantal och den personal för vilka institutionerna måste planeras» och vilka, som byggnadsstyrelsen framhöll, »medfört att den tidigare avsedda lösningen med en gemensam institutionsbyggnad på den växtbiologiska institutionens tomtområde har måst frångås». Byggnadsstyrelsens 1957 framlagda förslag innebar i stället två skilda institutionsbyggnader, en växtbiologisk i anslutning till den nuvarande växtbiologiska institutionen och förbunden med denna genom en gång och en limnologisk vid Wahlenbergsvägen mellan de zoologiska och paleontologiska institutionerna.

Det av 1957 års riksdag beviljade anslaget på 100 000 kronor för de växtbiologiska och limnologiska institutionernas projektering följdes icke av någon proposition till 1958 års riksdag om byggnadsanslag till dessa institutioner. I sina petita till 1959 års riksdag framhöll matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i sitt förnyade äskande av nybyggnadsanslag till växtbiologiska och limnologiska institutionerna:

»Under hänvisning till de av professor Du Rietz och laborator Rodhe ingivna petitaskrivelserna med anhållan om ett investeringsanslag å 1 000 000 kronor till vardera av de planerade nybyggnaderna för de växtbiologiska och limnologiska institutionerna vill fakulteten särskilt framhålla, att såväl undervisningen som forskningen vid dessa båda institutioner på grund av utrymmesbristen nu kommit i ett sådant nödläge att ytterligare uppskov

med nybyggnadernas igångsättande enligt fakultetens enhälliga och bestämda mening icke ur någon synpunkt kan försvaras. Enär de beräknade kostnaderna för de två separata nybyggnaderna äro lägre än den tidigare beräknade kostnaden för en gemensam nybyggnad, bör det vara såväl ekonomiskt som tekniskt möjligt att samtidigt genomföra de båda institutionernas nybyggen. Fakulteten vill därför med skärpa understryka nödvändigheten av att såväl växtbiologiska institutionens som limnologiska institutionens nybygge kommer till stånd utan ytterligare dröjsmål.

Fakulteten har blivit djupt besviken över att dessa båda institutioners nybyggnader, vilkas snabbast möjliga genomförande såväl fakulteten som andra instanser många gånger betygat vara av synnerligen stor vikt och till vilka 1957 års riksdag beviljade 100 000 kronor 'för upprättande av fullständiga handlingar och vidtagande av andra förberedande åtgärder', icke medtagits i årets statsverksproposition, oaktat även riksdagens statsutskott 1956 enhälligt framhöll, 'att starka skäl synas utskottet tala för att jämväl växtbiologiska och limnologiska institutionernas nybyggnadsbehov beaktas och att denna fråga snarast möjligt vinner sin lösning'.

Fakulteten hemställer, att dessa redan alltför många gånger mot fakultetens bestämt uttalade mening undanskjutna nybyggen icke ännu en gång skjutas åt sidan till förmån för något annat nybyggnadsföretag vid universitetet, utan att de nu igångsättas och fullbordas med största möjliga snabbhet.»

Den 12 augusti 1958 upprepade byggnadsstyrelsen sitt förslag om separata nybyggnader för växtbiologiska och limnologiska institutionerna, kostnadsberäknade till resp. 2 700 000 och 2 500 000 kronor, varav under budgetåret 1959/60 500 000 kronor för vardera institutionen.

Trots fakultetens »med skärpa» framförda understrykande av »nödvändigheten av att såväl växtbiologiska institutionens som limnologiska institutionens nybygge kommer till stånd utan ytterligare dröjsmål» har i årets statsverksproposition ännu en gång uteslutits just den växtbiologiska institution, om vilken kungl. byggnadsstyrelsen redan 1938 fastslog, att dess byggnad »är så otillräcklig att anskaffandet av ökat utrymme åt denna institution torde vara en av universitetets mest trängande lokalfrågor», och vars nybyggnad naturvetenskapliga forskningskommittén 1945 upptog på första platsen inom »grupp 1 för synnerligen angelägna och brådskande fall». I motsats till den *växtbiologiska* institutionen, »inom vilken under en övergångsperiod utrymme skall beredas jämväl för ämnet limnologi», som upptogs i 1948 års förslag till generalplan, upptas i årets statsverksproposition endast en *limnologisk* institution, med tillägget »att lokaldispositionen bör ske på sådant sätt, att vissa utrymmen kan beredas jämväl den växtbiologiska institutionen». Att detta icke kan innebära någon lösning av växtbiologiens lokalproblem ligger i öppen dag.

Det kan icke vara rimligt, att en så viktig fråga som ordningsföljden mellan de olika institutionsbyggena gång på gång avgöres stick i stäv mot sektionens resp. fakultetens enhälliga eller så gott som enhälliga mening, och det kan allra minst vara rimligt, att det under så många år uppskjutna nybygget för växtbiologiska institutionen nu ännu en gång skjutes åt sidan till förmån för nya intressen. Om arbetsförhållandena vid växtbiologiska

institutionen har professor Du Rietz i en promemoria till matematisk-naturvetenskapliga sektionen anfört bl. a. följande:

Åhörarantalet på de elementära föreläsningarna i växtbiologi har under det sista årtiondet mer än fördubblats. Föreläsningssalen är nu i hög grad otillräcklig, och bristen på frisk luft under föreläsningarna är ett allvarligt problem. De demonstrationer av institutionens samlingar, som förr utgjorde ett väsentligt moment i föreläsningarna, ha måst alltmer inskränkas, därför att samlingarna måst magasineras på svåråtkomligt och svåröverskådligt sätt. Icke minst den elementära undervisningen i växtbiologi, som utgör en obligatorisk del av botanikundervisningen för fil. kand.- och ämbetsexamen, blir i hög grad lidande på den stegrade utrymmesbristen. Intresserade unga studenter, som önska arbetsplatser för specialundersökningar för högre botanikbetyg i fil. kand.- och ämbetsexamen, kunna numera endast i undantagsfall beredas plats.

Detsamma gäller i allt större utsträckning licentiander och doktorander. Antalet arbetsplatser för sådana är numera i hög grad otillräckligt, och för licentiandernas och doktorandernas arbetsmaterial och apparatutrustning finnes icke tillräcklig plats i de av institutionens samlingar och bibliotek överfulla arbetsrummen.

Även institutionens docenter arbeta under högst otillfredsställande förhållanden i av samlingar och böcker belamrade arbetsrum och utan möjligheter att få plats med en nutida krav motsvarande apparatutrustning.

Den nästan fullständiga frånvaron av tidsenliga laboratorier för kemiska analyser och för odlingar utgör ett för varje år alltmer kännbart hinder för forskning och undervisning. Viktiga och aktuella växtbiologiska arbetsuppgifter måste därigenom helt ställas på framtiden. ———

Frånvaron av tillräckliga utrymmen för de samlingar, som utgöra en av de oundgängliga grundvalarna icke endast för undervisningen utan även för forskningen inom växtbiologien, gör det numera omöjligt att hålla dessa samlingar i sådan ordning, att deras utnyttjande kan ske utan orimlig tidsförlust. De måste nu magasineras splittrat och oöverskådligt, där det finns en möjlighet att få in dem i de högst otillräckliga skåpen. Under det senaste året ha de till stor del måst magasineras i en källare långt från institutionen. Omhändertagandet och magasinandet av nytillkommet material fordrar — i den mån det nya inte måste ligga kvar i de lärar vari det anlant — synnerligen omfattande och tidsödande omflyttningar för att till det yttersta pressa ihop det som förut finns.

Lika förtvivlat är läget beträffande institutionens bibliotek. Detta måste splittras över hela institutionen, icke efter lättåtkomlighetssynpunkter utan efter möjligheterna att placera in bokhyllor i de av skåp och arbetsbord till det yttersta belamrade rummen. Viktiga och ofta behövliga tidskriftsserier måste ställas upp högst uppe under taket, åtkomliga endast efter framskaffande av stegar. Delar av biblioteket måste alljämt ligga magasinerade i travar i skåp i källaren. ———

Även de övriga sidorna av institutionens praktiska drift måste ske under högst otillfredsställande och delvis hälsovådliga förhållanden. ——— Amanuenserna måste tränga ihop sig i biblioteket i en för liten luftvolym och med otillräckliga arbetsutrymmen. För ett rationellt ordnande av institutionens arkiv saknas tillräckliga utrymmen. Kanslibitrådets expedition, där en stor del av den övriga personalens telefonsamtal måste föras och där vanligen även andra personer måste vistas, är dåligt ventilerad och får aldrig in en solstråle under arbetstiden.

Prefekten förfogar för sina prefektgöromål, sitt övriga administrativa arbete och sin forskning endast över ett $4 \times 5 \times 3,25$ m stort rum på nordsidan av huset, till övermått belamrat med bokhyllor, skåp och arbetsbord. — — — En flyttning till annan del av huset är av många skäl omöjlig. Hyllor, skåp-översidor och bord äro fyllda av ofta meterhöga travar av böcker och papper, för vilka avlastningsutrymmen saknas. Det tillfälliga inplacerandet av ett nytt boklån är alltid ett stort problem. Frånvaron av varje för prefektens forskning reserverat bordutrymme och omöjligheten att bereda plats för ett sådant är ett svårt hinder för forskningen.

Sedan naturvetenskapliga forskningskommittén 1945 framhöll, att »ett mycket betydande antal forskare här fått sin utbildning och ett stort antal gradualavhandlingar presterats», ha ytterligare 17 doktorsavhandlingar ventilerats på växtbiologiska institutionen. 11 forskare ha under denna tid varit Uppsaladocenter i växtbiologi. 6 på växtbiologiska institutionen utbildade forskare ha blivit professorer och 2 laboratorer i botaniska ämnen. Ehuru växtbiologi icke är ett självständigt examensämne i fil. kand.- och fil. ämbetsexamen, är en icke obetydlig del av den för betyg i botanik i dessa examina obligatoriska undervisningen förlagd till växtbiologiska institutionen. Många licentiat- och doktorer i växtbiologi ha blivit lektorer i läroverk och seminarier, och åtskilliga av de nuvarande licentianderna och doktoranderna tjänstgöra redan som läroverkslärare. För lärarutbildningen är det sålunda synnerligen angeläget, att en nybyggnad för växtbiologiska institutionen snarast kommer till stånd. Ett stort antal licentiat- och doktorer i växtbiologi ha arbetat vidare inom den växtbiologiska grundforskningen i Uppsala och på andra håll, många ha ägnat sig åt växtbiologiens tillämpning i vårt lands botaniska museer och botaniska trädgårdar, många andra åt dess tillämpning i svensk skogsforskning, skogsundervisning och skogsskötsel, i svensk och internationell lantbruksforskning, myroddling och betesvård, i limnologi, limnothalassologi och vattenvård, i den biologiska kvartärgeologien och i svenskt naturskydd. För den växtbiologiska grundforskning och den utbildning av växtbiologer lämpade för alla dessa tillämpningar av växtbiologien, som hittills betytt så mycket för den mera direkta praktiskt använda naturforskningen i vårt land, är det av utomordentlig vikt, att det så länge undanskjutna växtbiologiska institutionsbygget nu snarast kommer till stånd.

Mot bakgrunden av det händelseförlopp och den situation, varav huvud- dragen nu tecknats, förefaller det egendomligt, att statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nu äskat sammanlagt 2 100 000 kronor för 3 naturvetenskapliga institutionsbyggen vid Uppsala universitet men icke någonting för växtbiologiska institutionen. Med hänsyn till det svåra nödläge, vari denna institution befinner sig, och till de uttalanden, som gjorts av de sakkunniga instanserna, synes det angeläget, att byggnadsfrågan för växtbiologiska institutionen nu löses på det av kungl. byggnadsstyrelsen föreslagna sättet.

Med stöd av vad sålunda anförts hemställas,
att riksdagen måtte besluta att för budgetåret 1959/60
anvisa ett belopp av 500 000 kronor för nybyggnaden för
växtbiologiska institutionen vid Uppsala universitet.

Stockholm den 26 januari 1959

Hugo Osvald